

Bartosz Haduch

dr inż. arch., Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego

ARCHITEKTURA AI WEIWEIA

Streszczenie

Celem artykułu jest ukazanie i analiza twórczości chińskiego artysty multidyscyplinarnego – Ai Weiweia. Artykuł prezentuje spektrum projektów na pograniczu architektury i sztuki, analizuje też wzajemne podobieństwa i różnice w ramach wymienionych dziedzin oraz współpracę między architektami a artystami. Opisywane realizacje stanowią ilustrację nowych tendencji w projektowaniu architektonicznym XXI wieku i różnych reakcji na kontekst lokalny i globalny. Prezentowany materiał i wyniki badań są punktem wyjścia dla dalszych opracowań dotyczących szerszych współzależności sztuki i architektury.

Słowa kluczowe: architektura, urbanistyka, sztuka, przestrzeń ekspozycyjna, eksperyment przestrzenny, eksperyment materiałowy, instalacja przestrzenna, rzeźba, fotografia

Ai Weiwei's Architecture

Abstract

Main aim of the article is an analysis of selected works by Chinese multidisciplinary artist – Ai Weiwei. The text presents a broad spectrum of architectural and artistic projects, it also shows similarities and differences between above-mentioned disciplines and focuses on different forms of collaborations between artists and architects. Presented realizations illustrate new tendencies and trends in architectural design of XXI century and different reactions to local and global context. Presented material may be treated as a starting point to broader research concerning interactions between architecture and art.

Key words: architecture, urbanism, art, exhibition space, spatial experiment, material experiment, art installation, sculpture, photography

Wprowadzenie

Odwieczne związki sztuki i architektury oraz dyskurs o podobieństwach i różnicach obu dziedzin to temat niezliczonych opracowań naukowych i kontekst wypowiedzi wielu twórców. Wzajemne oddziaływanie, inspiracje, łączenie i przenikanie idą w parze z postulatami o radykalnym podziale na dwa autonomiczne sposoby działań i kreacji. Jednoznaczne rozstrzygnięcia powyższych kwestii zdają się niemożliwe, jednak w ostatnich dekadach można zaobserwować wzmożone wzajemne zainteresowanie artystów i architektów oraz przykłady efektywnych form współpracy obu grup. Jest to również ilustracja zjawiska interdyscyplinarności, coraz powszechniejszego w obrębie działań kreatywnych. Gwiazdy współczesnej architektury, takie jak Frank O. Gehry, Jean Nouvel, Tadao Ando, Norman Foster czy Renzo Piano zapraszają artystów do współpracy przy rozmaitych projektach na całym świecie. Z kolei artyści, tacy jak Dan Graham, Anish Kapoor, Ai Weiwei, Vito Acconci, Thomas Schütte i Olafur Eliasson zajmują się czynnie architekturą. W tym kontekście coraz trudniej o precyzyjne definicje w obrębie obu dziedzin.

Z jednej strony, architektura wciąż jest postrzegana jako „matka sztuk” i platforma łącząca wiele różnych przejawów działań kreatywnych. Z drugiej, twórczość niektórych artystów, wspomagana przez najnowsze zdobycze technologiczne, jest coraz bardziej zbliżona do procesu projektowego. Architektura może być więc traktowana w kategoriach artystycznych, tak jak sztukę coraz częściej można analizować w kontekście architektonicznym. W książce *Art + Architecture. Strategies of Collaboration* („Sztuka + Architektura. Strategie współpracy”) Christian Bjone definiuje główne motywy interakcji tych dwóch dziedzin na przełomie XX i XXI wieku. Według niego najnowsze realizacje powielają pewne schematy: sztuka jest integralną częścią architektury, sztuka jest eksponowana w ramach architektury, sztuka stanowi kontrast dla architektury, sztuka i architektura dzielą wspólny lejtmotyw, architektura zapożycza formy ze sztuki, sztuka posługuje się skalą i środkami wyrazu architektury, sztuka jest w konflikcie z architekturą¹. Te przykłady sygnalizują wielość i różnorodność wzajemnych relacji, od punktowych interwencji uzupełniających kompleksowy obraz przestrzeni, po spektakularne całościowe koncepcje bazujące na integralnej współpracy architektów z artystami na każdym etapie procesu projektowego. Nowe koncepcje, eksperymenty, formy, obrazy, techniki i materiały obserwowane w sztuce pojawiają się również w architekturze. Artyści stają się architektami i *vice versa*. Te zjawiska ilustrują w pewnym sensie coraz większą płynność definicji i granic w zakresie szeroko pojmowanej współczesnej kultury. Dowodem na ogromny potencjał działania na styku architektury i sztuki jest bez wątpienia twórczość Ai Weiweia.

---

¹ C. Bjone, *Art + Architecture. Strategies in collaboration*, Birkhäuser Verlag, Basel 2009.

Weiwei – jako twórca

Ai Weiwei (ur. 1957) jest jednym z czołowych współczesnych artystów chińskich. Jego prace to głównie instalacje przestrzenne i rzeźby, ale tworzy on też filmy wideo i sztukę *performance*, a ostatnio nawet muzykę *heavy-metal*. Artysta zajmuje się również działalnością kuratorską, projektowaniem architektonicznym, designem i dziennikarstwem. Weiwei jest też znanym aktywistą walczącym o poszanowanie praw człowieka w Chinach.

Prace artysty często odnoszą się do kontekstu, czasu, historii i pamięci, poprzez wykorzystanie materiałów z recyklingu (np. cegła, drewno, stal czy kamień), czy też warstwę symboliczną. Na jednej z fotografii widać jak Weiwei tłucze zabytkową urnę z epoki dynastii Han, co można odczytywać jako komentarz do aktualnej sytuacji politycznej w Chinach i stosunek obecnych władz do historii. W innej pracy artysta zestawia zabytkową ceramikę z domalowanym logotypem Coca Coli, nawiązując do „amerykanizacji” i dynamicznych zmian we współczesnej kulturze Kraju Środka.

Weiwei często tworzy też prace architektoniczne. Zaprojektował m.in. własne studio połączone z centrum fotografii Three Shadows², magazynami China Art Archives i rezydencjami dla artystów w Caochangdi (kompleks rozbudowywany jest od 1999 roku i obecnie liczy ponad 20 budynków), bulwary nad rzeką Yiwu w Jinhua (2002–2003) oraz restaurację „Go Where?”, w której w latach 2004–2010 koncentrowało się życie bohemy artystycznej Pekinu. W 2010 roku w ramach szlaku Ruta de Pelegrino w Meksyku Weiwei zrealizował podłużną kamienną kaplicę dla pielgrzymów.

Ze względu na sytuację polityczną i prześladowanie swojej osoby nie udało się mu się zrealizować projektu filii własnej pracowni w Jiading Malu w Szanghaju, gdzie planował nauczać architektury; pracownia została zburzona przez władze prowincji tuż przed ukończeniem budowy (w styczniu 2011 r.).

Weiwei chętnie zgadzał się też na kooperacje z wybranymi architektami. Wspólnie z pracownią HHF opracował projekt rezydencji Tsai w Ancram pod Nowym Jorkiem, z chińskim laureatem Nagrody Pritzкера – Wangiem Shu projektował tymczasowe struktury z pustych butelek PET, współpracował też ze Stevenem Hollem przy projekcie Sliced Porosity Block w Chengdu.

Najsilniejsze związki łączą jednak Weiweia ze szwajcarską pracownią Herzog & de Meuron³, z którą dość regularnie tworzy projekty w różnej skali od 2002 roku. Chyba najbardziej znanym owocem tej współpracy jest słynne „Ptasie Gniazdo”, czyli ukończony w 2008 roku Stadion Olimpijski w Pekinie. Ai Weiwei uczestniczył już w powstaniu koncepcji projektu konkursowego, zakładającego stworzenie wyjątkowej, wielofunkcyjnej rzeźbiarskiej struktury, na-

---

² W tym miejscu mieszka i pracuje również duet RongRong & Inri, laureaci nagrody za całokształt twórczości Sony World Photography Awards 2016.

³ <http://herzogdemeuron.com>.

wiązującej pośrednio do chińskiej ceramiki i skomplikowanej konstrukcji wieży Eiffla. Jacques Herzog w jednym z wywiadów uznał przestrzeń publiczną pod głównym symbolem Paryża za jedno z najbardziej inspirujących miejsc, do którego chętnie wraca przy okazji każdego pobytu we francuskiej stolicy⁴. Podobny charakter ma zewnętrzna powłoka i najbliższe otoczenie pekińskiego stadionu. Gęsta, przestrzenna forma budynku może również przypominać niektóre rzeźby Ai Weiweia, bazujące na multiplikowaniu i nakładaniu na siebie poszczególnych warstw i elementów (il. 1, 2).

Weiwei kilkakrotnie miał okazję konfrontować własną sztukę z architekturą H&deM⁵. W 2010 roku w Muzeum Küppersmühle w Duisburgu miała miejsce wystawa „Barely Something” („Prawie Nic”), według projektu kuratorskiego Rogera Buergeła, dyrektora Documenta 12 w Kassel. Jesienią 2010 roku otworzono też instalację artysty w Hali Turbin w Galerii Tate Modern w Londynie, zaprojektowanej kilka lat wcześniej przez H&deM. Praca „Sunflower Seeds” („Nasiona Słonecznika”), złożona z ponad stu milionów ręcznie wyrabianych imitacji nasion, pokryła, niczym gruby dywan, ponad tysiąc metrów kwadratowych posadzki w Hali Turbin. Misternie malowane porcelanowe ziarenka naturalnej wielkości, powstawały przez ponad dwa lata w manufakturze w mieście Jingdezhen. Nasiona słonecznika to nawiązanie do czasów rewolucji kulturalnej w Chinach w latach 1966–1976, kiedy wódz Mao przedstawiany był w materiałach propagandowych jako „słońce”, a naród jako „słoneczniki” zwrócone w jego stronę. Straty, zniszczenia i tragizm tej epoki do dziś są skutecznie negowane przez oficjalne media i wielu historyków w Kraju Środka. Pracę Weiweia można traktować również jako głos w sprawie współczesnego oblicza Chin. Podążające za rekordowym wzrostem gospodarczym: masowa produkcja (także podróbek) i wszechobecność towarów z napisem „Made in China” to fakty, za którymi stoją miliony obywateli pracujących w nieludzkich warunkach za minimalną płacę. Rozmiar instalacji Weiweia uzmysławia też skalę i rolę człowieka w społeczeństwie.

Od młodości miałem przeświadczenie, że jednostka powinna dawać przykład ogółowi. Nasze czyny świadczą o nas, ale też o naszych staraniach o ulepszenie świata wokół nas⁶

– mówił na otwarciu wystawy w Tate Modern Weiwei. Pracę można też traktować jako interpretację powszechnych imitacji i modyfikacji natury, oraz prób ingerowania w procesy nią rządzące.

H&deM kontynuowali współpracę z Ai Weiweiem przy projektach: dzielnicy Jindong w Jinhua i kampusu Tree Village w Pekinie. Artysta zaprosił z kolei architektów do stworzenia struktur przestrzennych w Jinhua i selekcji młodych pracowni architektonicznych do prestiżowego projektu na pustyni w Ordos.

⁴ *My favourite spaces: Jacques Herzog*, <http://tate.org.uk> [dostęp: 4.12.2007].

⁵ Skrót nazwy Herzog & de Meuron.

⁶ *Sunflower Seeds 2010 by Ai Weiwei*, <http://dezeen.com> [dostęp: 11.10.2010].

Il. 1, 2. Stadion Olimpijski w Pekinie (2002–2008). Projekt: Herzog & de Meuron i Ai Weiwei (fot. B.H.)

Jednym z kolejnych wspólnych projektów była instalacja przestrzenna „Untitled”, pokazywana w Pawilonie Włoskim na XII Biennale Architektury w Wenecji w 2008 roku, złożona z bambusowej konstrukcji z zawieszonymi na różnych wysokościach i w różnych pozycjach krzesłami. *Notabene* Weiwei zaproponował bardzo podobną pracę (zatytułowaną „Bang”) na weneckie biennale sztuki w 2013 roku. Multiplikacje i deformacje tradycyjnych chińskich mebli – krzesel, stołów, taboretów czy parawanów to motywy często powtarzające się w twórczości artysty.

Herzog & de Meuron uczestniczyli również w kolejnej inicjatywie Ai Weiweia – unikalnym projekcie Jinhua Architecture Park. W małym chińskim mieście Jinhua, niedaleko bulwarów wzdłuż rzeki Yiwu, na długości dwóch kilometrów rozciąga się malowniczy park. Pośród zieleni rozmieszczono tu „mikro-miasto” siedemnastu pawilonów poświęconych pamięci chińskiego poety Ai Quinga. Projekt powstał z inicjatywy Weiweia, który jest synem Quinga. Artysta w 2002 roku do współpracy przy projekcie parku zaprosił szesnaście biur architektonicznych z całego świata, oficjalne otwarcie założenia urbanistycznego nastąpiło jednak dopiero w październiku 2007 roku. Każdy z pawilonów został zaprojektowany przez inną pracownię, w odmiennej stylistyce, formie i skali, każdy ma też odrębną funkcję. Wśród zaproszonych architektów znaleźli się: Tatiana Bilbao, Johan de Wachter Architects i Fun Design Consultancy, Michael Maltzan, Knowspace – Erhard An-He Kinzelbach, Till Schweizer, Christ & Gantenbein, Toshiko Mori, HHF Architects, Liu Jia Kun, LAR Fernando Romero, Wang Shu, Ding Yi & Chen Shu Yu, Yung Ho Chang, Wang Xing Wei & Xu Tian Tian, Buchner & Bruendler i oczywiście Herzog & de Meuron.

Sam Weiwei w ramach założenia krajobrazowego zrealizował Muzeum Ceramiki Neolitycznej. Mimo chińskich inspiracji niektórych z prac, Jinhua Architecture Park stanowi bezprecedensową, „multikulturową” mieszankę, swoistą architektoniczną wieżę Babel, dla której wspólnym mianownikiem jest odpooczynek w otwartej, inspirującej przestrzeni. Całość założenia może przywołać na myśl sławne czerwone *folies* Bernarda Tschumiego w paryskim Parku de la Villette. Rzeźbiarskie formy w wymienionych projektach pojawiają się rytmicznie w różnych punktach obu założeń urbanistyczno-krajobrazowych, definiując i dominując przestrzeń wokół, stając się punktami charakterystycznymi, drogowskazami i obiektami *site specific*. Ich walory funkcjonalne ustępują w pewnym sensie miejsca znaczeniom symbolicznym i reprezentacyjnym.

Kolejnym wspólnym projektem Herzog & de Meuron i Ai Weiweia był tymczasowy pawilon Galerii Serpentine⁷ w Londynie, funkcjonujący w ogrodach Kensington od czerwca do października 2012 roku. Instytucja ta pod kierownictwem dyrektorki Julii Peyton-Jones i znanego kuratora Hansa-Ulricha Obrista stała się ważnym punktem na mapie artystycznej Europy. Od 1970 roku galeria zlokalizowana jest w odrestaurowanym pawilonie herbacianym autorstwa James’a Grey Westa (wybudowanym w latach 1933–1934). W jej wnętrzach

⁷ <http://serpentinegallery.org>.

w ostatnich dekadach można było podziwiać wystawy monograficzne takich artystów jak: Man Ray, Henry Moore, Andy Warhol, Gerhard Richter, Damien Hirst, Jeff Koons czy Marina Abramović.

W 2013 roku niedaleko pierwszej siedziby otwarto również dodatkową przestrzeń ekspozycyjną Serpentine Sackler Gallery z dobudowaną restauracją autorstwa Zahy Hadid. To właśnie brak możliwości rozbudowy historycznego obiektu Westa ze względu na uwarunkowania konserwatorskie stał u genezy cyklicznego programu sezonowych pawilonów. Historia tymczasowych struktur wzbogacających ofertę kulturalną prestiżowej galerii sięga 2000 roku. Wówczas do współpracy zaproszono Zahę Hadid, a sukces jej realizacji zapoczątkował całą serię pawilonów projektowanych przez niekwestionowane gwiazdy architektury. W późniejszych latach w tym samym miejscu powstawały imponujące obiekty autorstwa: Daniela Libeskinda, Toyo Ito, Oscara Niemeyera, Álvaro Siza i Eduarda Souto de Moury, Rema Koolhaasa i Cecila Balmonda, Olafura Eliassona i Kjetila Thorsena, Franka O. Gehry'ego, pracowni SANAA, Jeana Nouvela, Petera Zumthora, kolektywu Herzog & de Meuron + Ai Weiwei, Sou Fujimoto, Smiljana Radića, duetu SelgasCano, pracowni BIG i Diébédo Francis Kéré⁸. Mimo niewielkiej skali i tymczasowego charakteru realizacji, takie zlecenie jest spełnieniem marzeń i nobilitacją dla wielu projektantów (il. 3).

Il. 3. Pawilon Galerii Serpentine w Londynie (2011–2012). Projekt: Herzog & de Meuron i Ai Weiwei (fot. B.H.)

⁸ P. Jodidio, *Serpentine Gallery Pavilions*, Taschen, Köln 2010

Herzog & de Meuron wspólnie z Ai Weiweiem rozwinęli własną koncepcję, bazując na nieistniejących już pawilonach poprzedników, co w efekcie dało rodzaj „architektonicznego wykopaliska”. Po nałożeniu na siebie różnorodnych rzutów wcześniejszych budynków oraz udokumentowaniu odkrywek pozostałych instalacji i fundamentów projektanci uzyskali ciekawą mozaikę skomplikowanych geometrii. Kolejnym krokiem było wytyczenie szlaków komunikacyjnych i elementów konstrukcyjnych. Formy każdej z jedenastu kolumn zaczerpnięto z jednego z wcześniejszych projektów, ostatnia – dwunasta to dzieło tria H&deM + Weiwei. Poszczególne warstwy rzutów przeniesiono w trójwymiar, tworząc schody, tarasy, siedziska, leżanki i stoły, płynnie wpisane w stopniowo zagłębiające się wnętrza. Całość pokryto miękkim korkiem, nadającym nowej przestrzeni specyficzny aromat. Budynek pozbawiono też zewnętrznych ścian, osłaniając wnętrza jedynie filigranowym dachem ze zbiornikiem wodnym magazynującym wodę deszczową. Na jej brak trudno narzekać w Londynie, jednak w pierwszej wersji projektu zakładano również odprowadzanie jej do gruntu i wykorzystanie dachu jako sceny dla rozmaitych wydarzeń kulturalnych. Dzięki zagłębieniu większej części struktury 1,5 metra pod ziemią, odsłonięto i wyeksponowano historyczny budynek Galerii Serpentine, który odbijał się w płaskiej tafli wody wieńczącej pawilon.

Archeologiczno-architektoniczno-artystyczne wykopalisko Herzoga, de Meurona i Weiweia stanowiło niezwykle celną odpowiedź na szeroko rozumiany kontekst. Z jednej strony było utrwaleniem i przypomnieniem minionej architektury, rodzajem hołdu dla znanych kolegów po fachu. Z drugiej, skromny, ukryty budynek H&deM i Weiweia udowodnił, że nowa architektura wcale nie musi dominować tej historycznej (większość wcześniejszych pawilonów kompletnie zasłaniała Galerię Serpentine). Pawilon reagował też na otaczającą naturę, eksponując ją, odbijając i włączając jej procesy w kształtowanie zewnętrznego wyrazu (blaszany dach pod wpływem wody stopniowo korodował, stapiając obiekt z krajobrazem). Półmrok, korkowy zapach i amfiteatralny układ wnętrza stały się z kolei pretekstem do rozmaitych akcji i interakcji wśród gości pawilonu, nadając tymczasowej architekturze wymiar społeczny. W szerszym, bardziej filozoficznym kontekście projekt można też uznać za trafną alegorię współczesnego świata. „Hybryda”, złożona z zapożyczonych i nawarstwionych fragmentów przeszłości dała początek nowej, autonomicznej jakości i tożsamości.

Doświadczenie pracy z Jacques'em i Pierre'em polega na dzieleniu się różnymi koncepcjami, a później spajaniu ich w konkretną całość. W tym procesie nie działamy oddzielnie, tylko tworzymy jedność, jak żołnierze na wojnie. Mamy też głębokie zrozumienie dla specyfiki i różnic w naszej działalności zawodowej. Po sprecyzowaniu wspólnej koncepcji robimy wszystko, by stała się możliwa do zrealizowania. W naszej współpracy zapominamy o ego i odrębnych tożsamościach. W trójkę tworzymy jedną, nową tożsamość⁹

---

⁹ S. O'Brien, M. Lerner, C. Feeley, *Herzog & de Meuron + Ai Weiwei. Serpentine Gallery Pavilion 2012*, Serpentine Gallery, Koenig Books, London 2012, s. 92.

– tak w wywiadzie z 2012 roku relacje z Herzogiem i de Meuronem opisywał Ai Weiwei. Podczas tej samej konwersacji z Hansem Ulrichem Obristem i Julią Peyton-Jones Jacques Herzog tłumaczył:

Szybkość i efektywność pracy z Weiweiem to dla mnie wciąż tajemnica i klucz do sukcesu naszych projektów. Współpracowaliśmy z Pierre'em od dzieciństwa, później w podobny sposób rozwijaliśmy idee z artystami – Thomasem Ruffem i Rémy Zauggiem. Weiwei to nowa, bardzo cenna postać w naszym życiu. Nasze pomysły powstają błyskawicznie, na zasadzie unikalnej, trudnej do wytłumaczenia płaszczyzny porozumienia. Nie jest to prosty wynik równania $A + B + C$, ale rodzaj dość skomplikowanej i zmiennej dynamiki¹⁰.

Weiwei, w przeciwieństwie do Herzoga, w wielu wywiadach podkreśla podobieństwa i integralność architektury oraz sztuki. Pawilon Galerii Serpentine jest poniekąd dosłowną ilustracją jego tez. Tymczasowa struktura tuż po zakończeniu działalności została sprzedana, niczym dzieło sztuki, rodzinie potentata przemysłowego i kolekcjonera – Lakshmi N. Mittala, a później odbudowana w identycznej formie w zupełnie innym miejscu. Współpraca Herzoga i de Meurona z Weiweiem to przykład wyjątkowej symbiozy twórczej. Liczba i różnorodność wspólnych projektów ilustruje niesamowity potencjał łączenia bądź interakcji sztuki i architektury, ale też wielowątkowość i złożoność współczesnego świata. Szwajcarsko-chińska współpraca może być też symbolem zbliżenia dwóch kultur i zwiastunem swoistej „mody” na sztukę z Kraju Środka.

Zamiast zakończenia

Ai Weiwei mimo ograniczania swobody w rodzinnych Chinach wciąż stara się działać na styku sztuki i architektury, w różnych formach, technikach i skali. W związku z aresztem domowym i nieustanną inwigilacją testuje nowe środki wyrazu, komunikując się ze światem za pomocą Internetu (koncepcja pawilonu Serpentine Gallery była omawiana z H&deM wyłącznie przez Skype'a), czy udostępniając obraz z kamer zamontowanych we własnej pracowni i domu (w ramach projektu WeiweiCam). Artysta w 2011 roku został zatrzymany przez policję w związku z tzw. FAKE Case¹¹ i od tego czasu nie może opuszczać terytorium Chin, z premedytacją angażuje się jednak w organizację licznych wystaw monograficznych na całym świecie (w ostatnich latach m.in. w Sewilli, Wenecji, Nowym Jorku, Miami czy Berlinie).

Międzynarodowy wymiar ma również opublikowana w czerwcu 2014 roku przez wydawnictwo TASCHEN monumentalna, ponad siedmiusetstronicowa monografia Weiweia¹², będąca fascynującą podróżą w świat artysty. Jej limitowana edycja opakowana jest w elegancki jedwabny szal przedstawiający

¹⁰ *Ibidem*, s. 93.

¹¹ Sprawa dotyczyła oskarżeń o oszustwa podatkowe, zob. <http://thefakecase.com>.

¹² A. Weiwei, H.W. Holzwarth, *Ai Weiwei*, Taschen, Köln 2014.

zdjęcie słynnej instalacji „Straight” (praca składa się z setek celowo wyprostowanych drutów zbrojeniowych, znalezionych na miejscu trzęsienia ziemi w prowincji Syczuan w maju 2008 roku¹³). Ten kontrast ekskluzywnego materiału z fotografią dokumentującą ślady tragedii stał się idealną ilustracją wielowątkowej twórczości artysty. Sztuka Ai Weiweia przekracza wszelkie granice. Pozostaje mieć nadzieję, że sam artysta również uzyska wkrótce taki przywilej.

---

¹³ Amatorskie śledztwo prowadzone przez Weiweia i jego przyjaciół w sprawie zaniedbań władz w czasie akcji ratunkowej po trzęsieniu ziemi w miasteczku Wenchuan oraz fałszowania danych dotyczących liczby ofiar zakończyło się pobiciem i aresztem artysty. Był to początek serii działań ograniczających wolność osobistą i twórczą Weiweia w Chinach. W kolejnych latach zburzono pracownię artysty w Szanghaju i oskarżono go o oszustwa podatkowe, zamykając w więzieniu, a później w areszcie domowym.